

דרשה לראש השנה לרמב"ן

....בין תנא קמא בין ר' יהודה כולוה אמרי דאין כל התקיעות של ראש השנה ויובל ותעניות שוות, ולכולי עלמא בפשוטין וכפופים תוקעין, אלא דלת"ק בי"ט פשיטות עדיף ובתעניות כפיפה עדיף, ולר' יהודה ראש השנה נמי כיון דיום דין הוא כפיפה עדיפה כתעניות, ונשאר פשיטות ליובל, ואתא ר' לוי וראה דבריו של ר' יהודה בכפיפה דראש השנה, וראה דבריו של ת"ק דשוה היובל לראש השנה לגמרי, ופסק ששניהם בכפופין **דשניהם יום דין הם**, ומעתה על כרחינו של כל השנה בפשוטין שהרי הכל שווין שאין כל התקיעות שוות, ושל יובל משונה הוא משל שאר תעניות, וזה דבר ברור אין בו גמגום.

תוספות ראש השנה כו, ב

לית ליה לרבי יהודה שוה יובל לר"ה והא דבעינן שופר בראש השנה לאו משום דילפינן מיובל אלא כאיך תנא דיליף בפ' בתרא (ג"ז שם דף לד.) מדכתיב תקעו בחדש שופר..

ראש השנה כט. - שימו לב לנוסח הקמ"ל בכל כתבי היד

מספר	מחבר	שם	תאריך	מקום	מספר	מחבר	שם	תאריך	מקום	מספר	מחבר	שם	תאריך	מקום
1	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	1	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	1	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
2	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	2	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	2	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
3	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	3	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	3	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
4	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	4	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	4	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
5	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	5	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	5	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
6	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	6	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	6	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
7	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	7	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	7	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
8	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	8	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	8	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
9	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	9	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	9	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
10	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	10	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	10	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
11	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	11	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	11	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
12	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	12	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	12	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
13	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	13	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	13	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
14	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	14	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	14	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
15	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	15	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	15	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
16	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	16	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	16	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
17	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	17	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	17	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
18	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	18	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	18	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
19	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	19	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	19	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול
20	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	20	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול	20	רמב"ן	ראש השנה	1180	קורנוול

רמב"ם תעניות א, ד

ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים, ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד, ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר, השופר מקצר והחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות, ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר +תהלים צ"ח+ בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת ראש השנה פרק ג משנה ג

[ג] סדר זה לא היה אלא במקדש שנ' בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. אבל שלא במקדש אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד. ואין תוקעין בתעניות אלא בחצוצרות לפי שאין תענית אלא בצרת **צבור**, והרי אמר ה' על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות.

בעל המאור ראש השנה ו, א

תנ"ה בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש חצוצרות אין שופר וכו' וקי"ל כי הא מתניתא ואני תמה ממה שראיתי בתשובת הגאונים נהגו לתקוע בתענית בשופר ולפי משנה זו נראה לנו שאין לנו לתקוע בתעניות בגבולין אלא בחצוצרות.

מלחמת ה' ראש השנה ו, א

כתוב בספר המאור תנ"ה בד"א במקדש אבל בגבולין וכו' עד אלא בחצוצרות:
אמר הכותב כמה הרבה שנים גדל בעה"מ בבית המדרש ולא שמע שהן סומכין על אותה הלכה שהיא במס' תעניות במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות ותנ"ה וסימן לדבר יריחו ויריחו בשופרות הוה ומפרש נמי בירושלמי קומי ריב"ל תוקעין בתעניתא רבי בעי ויתקעון קומו בחצוצרתא ולא שמיע דתניא חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין ויש לנו לפרש לדעתם מקום שיש שופר כגון ר"ה ותעניות אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות כגון מלחמה כדכתיב על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות אין שופר ואמרי' במס' תעניות שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובל ובשעת המלחמה אמר כסדר הזה עושין במלחמה והיו תוקעין בחצוצרות ולא בשופר שהרי מקרא מלא הוא וברייתא לאו אסיפא דמתני' תניא דקתני שמצות היום בחצוצרות אלא בעלמא תניא והטעם שלא למדו התרעה בחצוצרות אלא במקדש ובמלחמה שכל ישראל תלויין בדבר מ"ט דחצוצרות בכנופיא דכל ישראל כתיבי הא בעלמא לא אלא מדרבי רחמנא על הצר הצורר אתכם גמרי' התרעה לכל צרה וצרה שלא תבא על הצבור ובמה בשופר כעין ר"ה א"נ כיון דלא קפידא נהגו בשופרות כדאמרי' בירושלמי בתעניות ולמה תוקעין בקרנות לומר חושבנו כאילו גועים כבהמה לפניך וזהו טעם הגאונים ואין לי לפרש יותר בזה:

חדושי הרמב"ן תענית טו, א

והא דאמרינן (י"ד א') במה מתריעין רב יהודה אומר בשופרות, אינו נכון לפרש שחלקו על הלשון לבדו אם נקראת התרעה בפה, וכ"ש שנאמר (דלמאן) [דלמאין] דס"ד מעיקרא מאן דאמר בפה לא אמר בשופרות דלית ליה לרב יהודה בר שילא התרעה בשופרות, דהא תני לקמן תקעו הכהנים תקעו בני אהרן כו'.

...

וקשיא לן היכי אמרינן הכא בשופרות והא התרעה דתעניות בחצוצרות היא כדתנן (ר"ה כ"ו) ובתעניות בשל זכרים כפופים ופיו מצופה כסף ושתי חצוצרות משני צדדים שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות, ותניא התם בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר דהיינו בראש השנה ויובל אין חצוצרות, מקום שיש חצוצרות דהיינו תעניות אין שופר, וי"ל דהאי תנא במקדש קאי דאיכא שופרות בתעניות, ומשום דבעא למיתנא סימן לדבר יריחו דאינון שבע תקיעות בכהנים ושבע ימים נקט הכי לסיימי למילתיה כולה מילתא ביריחו כנ"ל. עוד י"ל דלא קפיד תנא למיקרי שופרא לחצוצרתא דאשתני שמיהו (שבת ל"ו א') [ולא אתא אלא לאפוקי התרעה בפה.

אבל בירושלמי נראה שהם סבורין דתקיעה דתענית בשופרות ממש היא, לפי שמצינו שם במס' ר"ה קומי ר' יהושע בן לוי תוקעין בתעניתא בשופר ר' יוסי בעי דיתקעון קמוי בחצוצרתא ולא שמיע דתני חצוצרות במקדש אבל לא בגבולין, ובמכלתין נמי אמור בירושלמי למה תוקעין בקרנתא לומר חושבינהו כאלו גועים כבהמה לפניך,

ושוב מצאתי בתשובות הגאונים ז"ל שמנהגנו לתקוע בתעניות בשופרות, ולפי זה יש לי לדחוק ולומר דחצוצרות ליתנהו בגבולין אלא בשעת מלחמה דכתיב כי תבואו מלחמה, חצוצרות בכנופיא דכל ישראל כתיב, הילכך במקדש בתעניות דהיא כנופיא דכל ישראל מצות היום בחצוצרות, ובשופר נמי תוקעין משום דכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', אבל בגבולין בשעת מלחמה בחצוצרות בלבד תוקעין ומתפללין כסדר התעניות, כדאמרינן בגמרא (ט"ז ב') לפי שאין אומרינן זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובל ובשעת מלחמה, אלמא בשעת מלחמה אומר זכרונות ושופרות, ותוקעין בחצוצרות דקראי נינהו, הא בשאר תעניות התרעה גמרינן בהו, אבל בשופרות הוא דומיא דראש השנה, ובפ' משוח מלחמה (סוטה מ"ג א') גבי מלחמת מדין דריש וחצוצרות התרעה בידו אלו השופרות, ולא ידעתי אם שלא דקדקו בלשונם או שאין חצוצרות אלא במלחמת אויבים הצרים עליהם בארץ כדכתיב בארצכם על הצר הצורר אתכם דלמה להם לפרש אלו השופרות אלא לכך.

וראיתי להראב"ד ז"ל דלאו על שופרות של ברכות קאמר דהנהו חצוצרות תני וכהנים הוו, אבל בתקיעה שלאחר תפלה קאמר כשמרבין בתחנונים תוקעין בשופרות כדי להזכיר אילו של יצחק, ובירושלמי למה תוקעין בקרנות לומר הנהו גועין לפניך כבהמה, והיינו דקתני ברייתא שבע תעניות ובהם ז' התרעות, ואם על תקיעות של ברכות קאמר טובא הוה אלו דבריו ז"ל, ולאו מילתא היא שכבר הוכחנו מן סוגית הירושלמי

שבמסכת ראש השנה שאין להם בגבולין אלא שופר ואין להם חצוצרות כלל, ועוד שהברייתא מפורשת היא ובהן שבע שבע התרעות, כלומר שבע התרעות בכל תענית ותענית דשבע ברכות נינהו כדתנן על השביעית הוא אומר ועל כל ברכה תקיעה וכדקתני לה בהדיא באיך פרקין, והשמיט הסופר מנוסח הרב ז"ל שבע אחד אבל בכל הנוסחאות שבע שבע התרעות כתוב בהן וסימן לדבר יריחו.

דרשה לראש השנה לרמב"ן

הרי ששינוי במשנה זו ובתעניות בשל זכרים כפופים ושתי חצוצרות באמצע שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות, ואיתמר עלה בגמרא במה דברים אמורים במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות אין שופר, וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסכני, וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי המקדש בלבד ובהר הבית, אמר ר' אחא ואיתימא ר' יהושע בן לוי מאי קראה בחצוצרות וקול שופר וגו' לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא, ופירושו בד"א דעבדינן תרוייהו חצוצרות ושופר במקדש, אבל בעלמא מקום שיש שופר כגון ראש השנה שמצות היום בשופר כדקתני רישא, אין חצוצרות כלל, מקום שיש חצוצרות כגון סיפא דתעניות שמצות היום בחצוצרות אין שופר כלל, וכן פרש"י ז"ל, נמצא עכשיו דבתעניות בגבולין חצוצרות ולא שופר. וכתב ה"ר זרחיה הלוי ז"ל בספר המאור ואני תמה ממה שראיתי בתשובת הגאונים ז"ל נהגו לתקוע בתעניות בשופר, ולפי משנה זו נראה שאין לנו לתקוע בתעניות בגבולין אלא בחצוצרות, זה לשונו, ואני אומר שסמכו הגאונים על אותה הלכה שהיא בפ"ק דתעניות ("ב"ב ב') דתנן שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות ואיתמר עלה בגמרא במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בעננו, ואמרין בשופרות דכולי עלמא לא פליגי דקרי ליה התרעה ותניא נמי התם אין פוחתין משבע תעניות על הציבור ובהן שבע [נ"א: שבע שבע] התרעות וראיה לדבר יריחו ויריחו בשופרות הוה כדכתיב שופרות היובלים, משמע מהך דהתרעה דתעניות בשופר היא ולא בחצוצרות, ויש מקצת חכמים נדחקין בזה ומוקמי לה במקדש, ועוד מצאתי בירושלמי ("ה"ה פ"ג ה"ד) ראייה לדברי הגאונים קומי ר' יהושע בן לוי תקעין בתעניתא ר' יוסי בעי ויתקעון קומי בחצוצרתא ולא שמיע דתני חצוצרות במקדש ולא חצוצרות בגבולין, אלמא אין חצוצרות בגבולין כלל לא בראש השנה ולא בתעניות, והטעם דחצוצרות בכנופיא דכל ישראל כתיבי ולא בתענית דעיר אחת ומדינה אחת, והא דתני מקום שיש חצוצרות אין שופר היינו בכינופיא דכל ישראל, כגון בשעת מלחמה דוהרעותם בחצוצרות כתיב, והיו מתפללין זכרונות ושופרות כדאמר במסכת תעניות לפי שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בראש השנה וביובל ובשעת מלחמה, אלמא בשעת מלחמה אומרים אותם ותוקעין בשעת התפילה בחצוצרות כדכתיב, ואין שם שופר, ובירושלמי דמסכת תעניות (פ"ב ה"א) נמי אמרין ולמה תוקעין בקרנות לומר חשבינו כאלו גועים כבהמה לפניך.

כל אלו סמכים וראיות למנהג הגאונים, כל שכן שהיה מעשה בשתי ישיבות ומנהג אבותיהם בידיהם מימות רב אשי, לפיכך נהגנו אנו בספרד לתקוע בשופרות בתעניות של התרעה, ושמעתי שאין עושין כן בצרפת כלל, שמא הם סבורין דמה שאמרו (פסחים נ"ד ב') אין תענית צבור בבבל אפילו לתפילה קאמר, כלומר לעשרים וארבע ולנעילה ולתקיעות, ואנו כבר עמדנו (בחידושים ריש תענית) על עיקר זה הדבר בראיות מן הגמרא ובמעשה מן הגאונים שיש תענית צבור בבבל לכל ענין תפילה לענין נעילה ולעשרים וארבע ולתקיעות.

ועוד אני סובר שנמנעו בצרפת מתקיעות ממה שראיתי בתוספות שכתבו כלשון הזה, וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסכני לתקוע בשניהם בשופר וחצוצרות ואמרו לא היו נוהגין כן אלא במקדש בלבד אבל בגבולין מקום שיש שופר וכו', ובמסכת תעניות אינו משמע כן אלא כך משמע לשם אמרו לא היו עושין שום תקיעה לא בשופר ולא בחצוצרות אלא בשערי המזרח, דלשם אינו מזכיר לא שופר ולא חצוצרות אלא הכי קתני והם מריעין ותוקעין ומריעין וכך הנהיג ר' חלפתא וכו', וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כך וכו', כל זה לשונם, ועוד האריכו, וזה ודאי טעות הוא ואולי אירע להם משבוש הנוסחאות באותה הלכה, אבל דבר ברור הוא דקאמר התם ומוסיפין עליהם עוד שש אותן שש היכן אומרים בין גואל לרופא ומאריך בגאולה והן עונין אחריו אמן, וכך היו נוהגין בגבולין, אבל במקדש אומרים ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש, ועל הא קתני וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי וכו' לומר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם וכו' והיו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ותוקעין ומריעין ותוקעין, ועל זה אמרו שם שכשבא דבר לפני חכמים אמרו שאין זה בגבולין אלא במקדש, ובכאן אמרו על השופר וחצוצרות שאין שניהם בגבולין אלא במקדש, והכל ענין אחד הוא, שר' חלפתא ור' חנניה בן תרדיון אירע להם שהיו במקדש ביום תענית והנהיגו לעשות במקומות

שלהם כל מה שראו שעושים במקדש, וחכמים אמרו להם שטעו בשתים אחד לענין אמן ואחד לענין תקיעת שופר וחצוצרות, וזה דבר ברור הוא, וכמדומה לי שרבינו שמשון ראה ונזהר שלא כתב דבר זה בתוספות שלו, הרי הארכנו והרווחנו במשנה הזאת ביותר מפני שהיא אצל המפרשים קשה ועמומה.

ירושלמי ראש השנה ג ד

ג, ד הל' ד'. אמ' ר' יונה. כדי שיכופו את לבם בתפילה. קומי ר' יהושע בן לוי תקעין בתעניתא. ר' יוסה בעי. ויתקעון קומי בחצוצרתא. ולא שמיע דתני. חצוצרות במקדש. אין חצוצרות בגבולין. ויתפללו לפניו עשרין וארבע. כהדא. ר' יוחנן מתפלל בתשעה באב עשרים וארבע ומפקד לתלמידוי. לא תילפון מיני הדין עובדה. דצריכה ליה. אבל הוא. תענית ציבור הוא. ר' יוסה בשם ר' יהושע בן לוי. אינו תענית ציבור. ר' יונה ר' יצחק בר נחמן בשם ר' יהושע בן לוי. אבל הוא. אינו תענית ציבור. אמ' ר' זעורה. מילתיה דר' יוחנן אמרה. יחיד בתשעה באב מתפלל ארבע. לא אמ' אלא ארבע. הא עשרים וארבע לא.

ירושלמי תענית ב א

ב, א "סדר תעניות כיצד" כול'. אמ' ר' חייה בר בא. ולמה יוצאין לרחובה שלעיר. לומר. חשבינו כאילו גולים לפניך. אמ' ר' יהושע בן לוי. לפי שנתפללו (בתפילה) [בצינעה] ולא נענו לפיכך יצאו לחוץ ויתפרסמו. אמ' ר' חייה בר בא. ולמה מוציאין את התיבה לרחובה שלעיר. לומר. כלי אחד שלחמדה שהיה לנו גרמו עונותינו שיתבזה. ר' חונה רבה דציפורין אמ'. אבותינו חיפו אותו זהב ואנו חיפינו אותו אפר. אמ' ר' יעקב דרומיא. ולמה תוקעין בקרנות. לומר. חשבינו כאילו גועים כבהמה לפניך. אמ' ר' לוי. ולמה יוצאין בין הקברות. לומר. חשבינו כאילו מתים לפניך. אמ' ר' תנחומה. וכולהן בה. אם מיתה אנו חייבין הרי מתים. אם גלות הרי גולים. אם רעבון הרי רעבים.